

STUDIA I OPINIE

Sylwester Bębas

Dariusz Adamczyk

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

UWARUNKOWANIA I KONSEKWENCJE PRZEMOCY FIZYCZNEJ, STOSOWANEJ JAKO METODA WYCHOWANIA

Wprowadzenie

Stosowanie przemocy fizycznej wobec drugiej osoby łamie fundamentalną zasadę poszanowania godności i nietykalności fizycznej człowieka. W wielu przypadkach prowadzi także do nadużyć (Newell, 2003, s. 33-44). Mimo tego, w dalszym ciągu kary cielesne stanowią często stosowaną przez rodziców metodę wychowawczą¹ (Wojtasik i Gajewska, 2009, s. 130-131). „Bicie dzieci przez rodziców to zadziwiający społeczny fenomen – cierpią ofiary i sprawcy, jednocześnie znacząca część jednych i drugich uważa, że to, czego doświadczają, jest normalne” (Sajkowska, 2009, s. 108).

Celem niniejszego artykułu jest analiza obszarów w badaniach nad karami fizycznymi – a także zaprezentowanie wyników ważniejszych prac badawczych i debat – dotyczących opisu, analizy i wyjaśniania problemu stosowania kar fizycznych w wychowaniu. W związku z tym, że nadal są rodzice, którym stosowanie takich kar może wydawać się usprawiedliwione, zagadnienie to wymaga pogłębionych analiz. Warto zatem zastanowić się nad uwarunkowaniami i konsekwencjami stosowania kar fizycznych w wychowaniu dzieci. Przede wszystkim wydaje się istotne doprecyzowanie pojęcia „kara fizyczna” oraz wskazanie na rodzaje tej kary, następnie poddanie analizie postaw rodziców i skali stosowania kar fizycznych w wychowaniu, a także powodów i konsekwencji takich działań,

¹ Wielu rodziców uznaje stosowanie kar fizycznych wobec dzieci za skuteczną, społecznie akceptowaną metodę wychowawczą, której sami doświadczyli w dzieciństwie i którą stosują ich sąsiedzi i znajomi. Rodzice biją, ponieważ wierzą, że kary fizyczne uczą dzieci właściwych zachowań i chronią je przed zagrożeniami. Nie znają innych sposobów komunikowania dziecku swojego niezadowolenia.

jak również przedstawienie regulacji prawnych dotyczących stosowania kar fizycznych i przemocy wobec dziecka.

Pojęcie i rodzaje kar fizycznych

Analiza literatury prowadzi do wniosku, iż nie istnieje jedna, czytelna i przyjęta przez wszystkich definicja pojęcia „kara fizyczna”, ponadto istnieją liczne kontrowersje i brak spójności w rozumieniu tego, czym jest przemoc fizyczna i czym różni się ona od kar cielesnych.

Cześć badaczy uważa, że istnieje znacząca różnica pomiędzy powszechną, zwyczajową, nawet codzienną karą cielesną, a aktem przemocy (Larzelere, 1993, s. 142-147; Baumrind, 1997, s. 176-229). Według Elizabeth T. Gershoff istotą różnicy jest postać podejmowanych wobec dzieci działań. Dokonała ona klasyfikacji form aktywności przejawianych przez dorosłych w ten sposób, iż za karę cielesną uznaje zachowania rodziców wiążące się z brakiem ryzyka fizycznego zranienia dziecka, jak np. klapsy czy klepienia, natomiast przemoc fizyczna obejmuje zachowania polegające na istnieniu ryzyka zranienia, czyli takie jak: uderzanie pięścią, kopanie czy podpalanie (Gershoff, 2002, s. 539-579).

Irwin A. Hyman elementu różnicującego oba pojęcia upatruje w intencjonalności zachowań agresywnych względem małoletnich. Cel, jaki dzięki karze ma zostać osiągnięty, to korekta niezgodnych z oczekiwaniami dorosłych zachowań dziecka i przeciwdziałanie podobnym zachowaniom osoby małoletniej w przyszłości (Hyman, 1990). Podobne zdanie w kwestii kar cielesnych ma Murray A. Straus, który uważa, że jest to intencjonalne użycie siły fizycznej wobec dziecka po to, by doświadczyło bólu, ale nie zranienia ciała, i którego celem jest korekta lub kontrola jego zachowania (Straus, 1994).

Karą fizyczną nazywamy każdy rodzaj przemocy fizycznej wymierzonej w celu zadania bólu. Badania pokazują, że większość kar fizycznych wymierzanych jest na ogół poprzez bicie ręką lub jakimś przedmiotem; może to być na przykład kij lub pasek. Jednak kara fizyczna może też polegać na kopaniu, potrząsaniu, rzucaniu dzieckiem lub drapaniu go, szczypaniu, ciągnięciu za włosy bądź też zmuszaniu do pozostawiania przed długi czas w niewygodnej pozycji, a także podpalaniu czy zmuszaniu do spożywania różnych substancji² (Council of Europe, 2007).

Komitet Praw Dziecka definiuje cielesne bądź fizyczne karanie jako: „każde karanie, w którym została użyta siła fizyczna i które było zamierzone, by spowodować pewien stopień bólu i dolegliwości, bez względu na to, jak byłoby ono lekkie. Większość polega na biciu dzieci ręką np. „dawaniu klapsów”, „policzkowaniu”, „dawaniu w skórę”, bądź przy użyciu narzędzia – bata, pałki, paska, buta, drewnianej łyżki, itp. Może jednak polegać też np. na kopaniu, potrząsaniu bądź rzucaniu dziećmi, drapaniu, szczypaniu, gryzieniu, ciągnięciu za włosy czy za uszy, zmuszaniu dzieci do stania w niewygodnych pozycjach, przypalaniu, powodowaniu oparzeń czy zmuszaniu do połykania np. mycie dziecku ust

² Wymienione wyżej działania są niezgodne z prawami człowieka, naruszają fizyczną integralność dziecka oraz jego godność. Każda z tych czynności, jeśli byłaby skierowana na osobę dorosłą, zostałaby uznana za napaść we wszystkich krajach Rady Europy.

mydłem, czy zmuszanie go do połknięcia ostrych przypraw” (Komitet Praw Dziecka ONZ, 2006, s. 11).

Karą cielesną jest każde zachowanie dorosłego (rodzica, nauczyciela lub opiekuna), którego intencją jest zadanie fizycznego bólu i wywołanie dyskomfortu u dziecka. Uważa się, że celem owego zachowania jest korekta zachowań dziecka niezgodnych z oczekiwaniami dorosłych oraz odstraszenie i przeciwdziałanie takim zachowaniom dziecka w przyszłości (Durrant, 2005, s. 49-90).

Niezależnie od różnic w rozumieniu pojęcia kary fizycznej i przemocy, jedno wydaje się oczywiste: kara cielesna powinna być traktowana jako element kontinuum przemocy, natomiast społeczne przyzwolenie wobec kar cielesnych jako skutecznych metod wychowawczych zapoczątkowuje i prowadzi do wzrostu zjawiska przemocy fizycznej wobec dzieci (Daro, 1988; Straus, 1994).

Postawy rodziców i skala stosowania kar fizycznych w wychowaniu

Według badań 71% badanych Polaków uważa, że bicie dzieci nie jest najlepszą metodą wychowawczą, ale aż 69% uważa, iż są takie przypadki, w których należy dać dziecku „klapsa” (Sitarz, 2004, s. 125). Jak pokazują badania Katarzyny Makaruk (Makaruk, 2013, s. 51) mimo spadku odsetka rodziców stosujących karcenie klapssem, nadal większość badanych wykorzystuje taką metodą wychowawczą³ (Jarosz, 2013; Sajkowska i Zmarzlik, 2009, s. 87-102). Z badań autorki wynika, że chociaż większość Polaków sprzeciwia się surowym karom cielesnym oraz aprobuje zakaz stosowania kar fizycznych w wychowywaniu dzieci, to ich stosunek do karcenia klapssem jest mniej radykalny. Mniej niż jedna trzecia respondentów uważa, że powinno być ono zabronione. Nawet wśród osób wyrażających dezaprobatę dla kar fizycznych przeważają przeciwnicy prawnego zakazu dawania klapsa. Te wyniki pokazują, że klaps nadal nie jest traktowany przez większość Polaków jako kara fizyczna (Makaruk, 2013, s. 51-53).

Z badań przeprowadzonych przez Monikę Sajkowską (Sajkowska, 2009, s. 87-102) na próbie 1002. osób wynika, że 16% badanych uważa, iż kary fizyczne są dopuszczalne, a decyzje o ich stosowaniu pozostawia rodzicom; 45% z tych badanych osób twierdzi, iż generalnie nie powinno się bić dzieci, ale pewne sytuacje usprawiedliwiają takie zachowanie rodziców. Tylko jedna trzecia Polaków (32%) to zdecydowani przeciwnicy bicia dzieci. Niepokojący jednak wydaje się fakt, że ponad 60% dorosłych Polaków jest przekonanych, iż oddziaływanie wychowawcze wobec dziecka wiąże się ze stosowaniem kar fizycznych. Tylko połowa badanych jest zdania, iż stosowanie wszelkich kar fizycznych przez rodziców powinno być prawnie zakazane. 60% badanych pamięta, że chociaż raz dostali „łanie” w dzieciństwie. Co piątemu z nich (19%) zdarzyło się to wiele razy. Jedynie 27% respondentów nigdy nie uderzyło swojego dziecka. Najczęściej stosowaną karą fizyczną w wychowaniu dzieci był „klaps” – 69% rodziców dyscyplinowało potomstwo w ten sposób. Użycie pasa w wymierzaniu kary fizycznej to doświadczenie 19% badanych; 7% z nich uderzyło swoje dziecko w twarz.

³ Aprobatę dla niej potwierdzają również badania przeprowadzone na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka, według których większość Polaków zgadza się ze stwierdzeniem, że są takie sytuacje, kiedy trzeba dziecku dać klapsa.

Wyniki badań przeprowadzonych przez Grażynę Fluderską i Monikę Sajkowską (Fluderska, Sajkowska, 2003, s. 72-87) pokazują, że „dawanie w skórę” jest w naszym kraju powszechnie stosowaną karą fizyczną. Doświadczyło jej w dzieciństwie lub młodości, z różnym nasileniem, cztery piąte dorosłych mieszkańców naszego kraju. Okres dzieciństwa przypadający na naukę w szkole podstawowej charakteryzował się najczęstszym doświadczaniem dostawania „w skórę”, niezależnie od tego, czy zdarzyło się to tylko raz, kilka razy, czy też wiele razy.

Także wyniki badań prowadzonych przez Alinę Piekarską (Piekarska 1983, 301-316; Piekarska 1984a, 44-54; Piekarska 1984b, 301-310; Piekarska 2000, 1443-1449) ukazały nie tylko powszechność stosowania przemocy fizycznej i psychicznej jako metody rozwiązywania problemów wychowawczych z dziećmi, ale także dużą intensywność kar cielesnych, wykraczającą poza prawną dopuszczalność.

W wielu krajach świata badania złożonych uwarunkowań, przejawów i skutków przemocy w rodzinie, w tym karania fizycznego dziecka, prowadzone są od kilkudziesięciu lat. Wyniki tych badań jednoznacznie wskazują na powszechność stosowania kar fizycznych wobec dzieci, a także na znaczną ich brutalność, wykraczającą poza prawnie dopuszczalne w tych krajach formy karania cielesnego. W badaniach tych pojawiają się konkluzje dotyczące konieczności podjęcia działań interwencyjnych w celu ochrony dzieci przed brutalnością kar cielesnych usankcjonowanych tradycją, obyczajami, wzorami kulturowo-religijnymi, a także prawem (Kempe i Kempe, 1981; Gil, 1970; Steinmetz i Straus, 1973).

Wyeliminowanie kar cielesnych wobec dzieci jest zadaniem bardzo trudnym ale koniecznym, wymagającym intensywnej pracy w co najmniej w kilku obszarach:

1. Zmiana prawa – polegająca na ustanowieniu przepisów prawa cywilnego, które zakazywałyby stosowania kar cielesnych oraz zapewnieniu pomocy we właściwym egzekwowaniu tego prawa.
2. Zwiększanie świadomości – polegające na uświadamianiu rodzicom negatywnych konsekwencji bicia dzieci oraz pokazaniu metod wychowawczych alternatywnych do kar fizycznych, a także upublicznianie przypadków stosowania kar cielesnych oraz stworzenie płaszczyzny do dyskusji i wypracowywanie nowych rozwiązań. Większe zaangażowanie mediów w zwiększanie świadomości rodziców i wypracowanie zmian zachowania. Zapewnienie działań zmierzających do przekazywania wiedzy dotyczącej przysługujących dzieciom praw.
3. Zmiana polityki – polityka ochronna i prewencyjna, przede wszystkim działania edukacyjne nakierowane na to, by społeczeństwa przestały akceptować przemoc i karanie związane z upokarzaniem. Promowanie pozytywnych form wychowywania dzieci, partnerskich sposobów rozwiązywania konfliktów i edukacji przyszłych rodziców, opiekunów, nauczycieli oraz ogółu społeczeństwa.

Poprawa sytuacji dzieci, wobec których rodzice stosują kary fizyczne, wymaga zmiany postaw społecznych wobec takich oddziaływań wychowawczych oraz dostarczenia rodzicom wiedzy na temat ich negatywnych konsekwencji. Kluczową kwestią jest również edukacja rodziców w zakresie alternatywnych metod wychowawczych⁴ (Kwaśny, Trąbińska-

⁴ Zmiana postaw i działania edukacyjne mogą być realizowane w ramach indywidualnych kontaktach rodziców z profesjonalistami, a także za pośrednictwem lektur czy też przekazów mediów. Powinny dotyczyć m.in. obalenia

Haduch, 2009, s. 109-110; Wojtasik i Gajewska, 2009, s. 130-142). Ważne są także działania prewencyjne, dotyczące zaniechania stosowania kar fizycznych wobec dzieci – przybierające formę kampanii społecznych ograniczonych w czasie, w postaci zróżnicowanych form przekazów, najczęściej bazujących na reklamie społecznej, adresowanych do określonej grupy odbiorców (Wojtasik i Gajewska, 2009, s. 130-132).

Powody i konsekwencje stosowania kar fizycznych

Analizując powody i konsekwencje stosowania kar fizycznych w wychowaniu, istotne wydaje się odwołanie do historii myśli pedagogicznej, przypomnienie autorytetów i klasyków uzasadniających szkodliwość rygorystyki w wychowaniu i stosowania kar fizycznych. Bogate źródła, które dotyczą analizowanego tematu, pozwalają na przypomnienie długiej tradycji krytycznego myślenia o karach fizycznych.

W tym celu warto zaprezentować ruch nowego wychowania, który był reformatorskim ruchem pedagogicznym, rozwijanym w drugiej połowie XIX i w pierwszej połowie XX wieku w Stanach Zjednoczonych i w Europie, zwłaszcza po pierwszej wojnie światowej (por. Wołoszyn, 1998, s. 124). Ruch ten kształtował się na podstawie naturalizmu (Jan Jakub Rousseau), pedagogiki społecznej/socjalnej (Emil Durkheim), pedagogiki kultury (Immanuel Kant, Wilhelm Dilthey), krytykował między innymi traktowanie ucznia jako biernego przedmiotu wszelkich zabiegów dydaktycznych i wychowawczych, rygorystyk wychowawczy. Zmierzał do odnowy treści i metod kształcenia i wychowania.

Nowe wychowanie współtworzyły liczne koncepcje dydaktyczno-wychowawcze, w tym autorstwa Ellen Key, (Key 1928), Johna Deweya, (Dewey 1972), Georga Kerschensteinera, (Kerschensteiner 1970), Edouarda Claparede'a, (Claparede 2006), Marii Montessori, (Montessori 2005), Helen Parkhurst, (Parkhurst 1998), Alexandra S. Neilla (Neill 1998).

Ellen Key (Key, 1928, s. 5-6) była zwolenniczką wychowania domowego i swobodnego, naturalnego (bez tresury, formalizmu, kar fizycznych) dla rozwoju niepowtarzalnej osobowości dziecka, szacunku dla jego kultury uczuć. John Dewey (Dewey, 1972, s. 146-150) był przedstawicielem progresywizmu pedagogicznego, realizował w procesie edukacji zasadę uczenia się przez działanie, wprowadzał do pedagogiki podmiotowość w wychowaniu, odejście od rygorystyki. Według Deweya wychowanie musi opierać się na swobodzie. W ujęciu Georga Kerschensteinera (Kerschensteiner, 1970, s. 19-25) kształcenie i wychowanie to proces wprowadzania w dobrą kulturę i przeżywania wartości prawdy, dobra, piękna i świętości. Dzięki wychowaniu kształtuje się osobowość dziecka i jego indywidualne dyspozycje psychiczne. Wykształcenie natomiast jest

mitu, że klaps jest skuteczną metodą wychowawczą: pokazywać, że wywołuje on konkretne szkodliwe konsekwencje zarówno w sferze fizycznej dziecka, jak i psychicznej, również te długotrwałe, przekładające się na dorosłe życie dziecka; uczenia identyfikowania przez rodziców własnych emocji (np. złość, bezsilność), zazwyczaj prowadzących do stosowania krzywdzących metod; pokazanie sposobów kontrolowania emocji pojawiających się w trudnych sytuacjach tak, by nie uruchamiały się automatyczne, bezrefleksyjne reakcje, oraz pokazanie, że dzięki rozumieniu emocji można zyskać kontrolę nad własnym zachowaniem; uczenia konkretnych metod wychowawczych, opartych na szacunku, uwzględniających uczucia i potrzeby dziecka.

wzbudzonym przez dobra kulturalne i indywidualnie zorganizowanym przeżywaniem świata wartości.

Edouard Claparede (Claparede, 2006, s. 94, 98, 159) był zwolennikiem „szkoły aktywnej”, wychowania naturalnego, o którym pisał również wyjaśniając swoją koncepcję wychowania funkcjonalnego – jako wychowania użytecznego, ochraniającego dziecko, wychowania zgodnego z jego naturą, opartego na jego zainteresowaniach, indywidualnych uzdolnieniach. Włoska reformatorka wychowania przedszkolnego Maria Montessori (Montessori, 2005, s. 84-86, 187-189) uważała, że proces wychowania ma przygotować dziecko do życia, a nie jedynie poprawnego zachowania się w szkole. Wyjaśniała, że nauczyciel nie powinien hamować aktywności dziecięcej i narzucać mu swojej woli, lecz nauczyć dziecko samodzielności, stwarzać warunki sprzyjające jego rozwojowi, zwłaszcza kształceniu zmysłów (poznanie polisensoryczne). Metoda Montessori stała się znanym na świecie sposobem wychowania i kształcenia dzieci, opartym na naturalizmie pedagogicznym. Podstawowym zadaniem nauczyciela jest tworzenie wyzwającego klimatu wychowawczego, warunków sprzyjających spontanicznej, swobodnej aktywności poznawczej, emocjonalnej i aplikacyjnej dziecka, co służy jego rozwojowi, kształtowaniu postaw społecznych, kulturowych, ekologicznych. Dużą rolę w procesie dydaktyczno-wychowawczym pełni wolność dziecka, podmiotowe traktowanie wychowanka, szacunek dla jego godności. A zatem już ponad sto lat liczą sobie głośne, reformatorskie koncepcje, nawołujące do szacunku wobec podmiotowości i indywidualności dziecka.

Mimo tego kary fizyczne nadal stanowią w wielu rodzinach podstawową „metodę” stosowaną w procesie wychowania. Niektórzy rodzice stosują tego rodzaju kary jedynie w sytuacjach tak zwanej ostateczności, w których czują się wyprowadzeni z równowagi, nie panują nad swoimi emocjami i zachowaniem. Stosowanie kar fizycznych pod wpływem emocji wywołuje u rodziców poczucie winy związane z przekonaniem o niewłaściwości swojego postępowania. Jednak wśród powodów stosowania kar fizycznych można wymienić także przekonanie rodziców o skuteczności takiego postępowania, co wiąże się ze świadomą decyzją o działaniu.

Powody stosowania kar fizycznych przez rodziców wobec dzieci są różne i często są związane z trudnymi, osobistymi doświadczeń z własnego dzieciństwa. Ponadto do powodów stosowania kar fizycznych Aneta Kwaśny i Marlena Trąbińska-Haduch zaliczają: nieumiejętność radzenia sobie z własnymi emocjami, np. ze złością, bezradnością; niewystarczająca znajomość konstruktywnych metod wychowawczych, opierających się na poszanowaniu potrzeb dziecka; przekonanie o skuteczności klapsa jako metody wychowawczej; brak wystarczającej wiedzy na temat konsekwencji klapsa dla dziecka lub bagatelizowanie tych skutków (Kwaśny i Trąbińska-Haduch, 2009, s. 109-110).

Niektórzy specjaliści zajmujący się wychowaniem argumentują, że w pewnych przypadkach używanie przez rodziców siły wobec dzieci może być uznawane za skuteczne czy wręcz konieczne, gdy jest realizowane w sposób rozsądny i nie stanowi formy nadużycia wobec dzieci. Jednak zdecydowana większość badaczy podkreśla i wskazuje na negatywne konsekwencje stosowania kar fizycznych w wychowaniu (Baumrind, Larzelere i Cowan, 2002, s. 580-589; Paolucci i Violato, 2004, s. 197-221), takie jak: pojawienie się negatywnych emocji u dzieci (lęku, złości, niepokoju, nienawiści, bezradności), które zaburzają więź z rodzicem opartą na bliskości i zaufaniu, gorszą kondycja psychiczną,

występowanie zachowań przestępczych i antyspołecznych. Doświadczenie w młodym wieku przemocy stanowi jeden z czynników, które sprzyjają powstawaniu zaburzeń zachowania, osobowości, zaburzeń psychicznych, depresji, myśli i prób samobójczych.

Dzieci, doświadczające kar fizycznych, przejawiają tendencję do unikania rodziców, wycofywania się z relacji z nimi, podkreśla się także związek pomiędzy słabą więzią pomiędzy dziećmi, a rodzicami z przestępczością wśród młodych ludzi (Baumrind, Larzelere i Cowan, 2002, s. 580-589; Paolucci i Violato, 2004, s. 197-221). Stosowanie kar fizycznych znacznie utrudnia przebieg kształtowania się sumienia – internalizacji norm moralnych. Dziecko karane fizycznie zostaje pozbawione możliwości doświadczenia emocjonalnych konsekwencji swojego niewłaściwego zachowania, badania wykazały, że istnieje następujący związek: im bardziej wyraźne i dotkliwe są zewnętrzne konsekwencje zachowania – np. kary fizyczne – tym mniej miejsca jest na kształtowanie się wartości, emocji, takich jak: poczucie winy, chęć reparacji – czyli konsekwencji w ramach struktur intrapsychicznych.

Przemoc fizyczna, w tym kary cielesne i zadawanie bólu dzieciom, uczy je, iż taki rodzaj zachowań wobec innych oraz siłowy sposób rozwiązywania problemów i uzyskiwania oczekiwanego efektu jest skuteczny i akceptowany. Ponadto istnieje ścisły związek pomiędzy doświadczaniem kar cielesnych a podejmowaniem w przyszłości zachowań agresywnych, w tym wzrost ryzyka występowania zachowań o charakterze przemocy fizycznej w małżeństwie i rodzinie (Eron, 1996, s. 821-823; McCord, 1996, s. 832-834; Straus, Sugarman i Giles-Sims, 1997, s. 761-767; Paolucci i Violato, 2004, s. 197-221).

Kara fizyczna jest zatem naruszeniem prawa dzieci do poszanowania ich godności, w wielu przypadkach może spowodować u dzieci poważne szkody fizyczne (złamania kończyn, krwawienia, utrata przytomności, ból, rany na ciele wymagające nałożenia szwów, omdlenia, w skrajnych przypadkach nawet śmierć) oraz psychiczne (poczucie winy i wstydu, podwyższony poziom agresji, autoagresja, moczenie nocne, poczucie alienacji, odrzucenia, niską samoocenę, zaburzenia snu, skłonność do stosowania przemocy, trudności w utrzymaniu koncentracji, brak empatii, lękliwość, depresje, próby samobójcze). Kary fizyczne są nieskutecznym środkiem wychowawczym. Istnieją inne metody wychowawcze, które są korzystne dla rozwoju dzieci oraz przyczyniają się do budowania więzi, opartych na wzajemnym szacunku i zaufaniu. Podkreśla się, że w wielu przypadkach karanie fizyczne może zagrażać prawu dzieci do zdrowia, edukacji, rozwoju, a nawet życia.

Stosując kary fizyczne rodzice wpajają dziecku przekonanie, że porządek świata opiera się na stosowaniu przemocy, że chcąc uzyskać wpływ na drugiego człowieka, wystarczy go uderzyć. Im młodsze dziecko, tym większa siła takiego przekazu. Dziecko nie różnicuje sytuacji społecznych. Uczy się szybko, że najpewniejszą metodą osiągnięcia celu jest stosowanie przemocy fizycznej i doskonale potrafi zastosować tę wiedzę w praktyce. Bijąc dziecko, rodzice podważają jego zaufanie do nich. Przez wiele lat swojego życia dziecko bardzo potrzebuje widzieć w rodzicach najważniejszy autorytet, podstawowe źródło bezpieczeństwa, wszechwiedzącego przewodnika i wybaczonego opiekuna. Każdy „klaps” podważa tę wiarę. Stosując kary fizyczne rodzice wychowują dziecko w przekonaniu, że przemoc służy osiągnięciu celów, że ci, którzy kochają, zadają ból, że dziecko nie ma prawa do błędów i potknięć, że nie jest ono dostatecznie ważne i wartościowe dla rodziców (Sajkowska, 2009, s. 91-92).

Regulacja prawne dotyczące stosowania kar fizycznych i przemocy wobec dziecka

Od 1 sierpnia 2010 roku w Polsce obowiązuje prawny zakaz stosowania kar cielesnych wobec dzieci. Do kodeksu rodzinnego i opiekuńczego został dodany zapis „Osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad małoletnim zakazuje się stosowania kar cielesnych” (Ustawa z dnia 10 czerwca 2010 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz niektórych innych ustaw, art. 96.1).

W polskim prawie, jak podkreśla Violetta Konarska-Wrzosek, doniosłe znaczenie w kwestii stosowania przemocy wobec dziecka mają także zmiany ustawodawcze wzbogacające system polskiego prawa karnego o wachlarz środków zapobiegawczych i środków karnych oraz obowiązków probacyjnych stosowanych w szczególności wobec sprawców przemocy w rodzinie, w związku z zastosowaniem wobec nich instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego, czy warunkowego zawieszenia wykonania orzeczonej kary (Konarska-Wrzosek, 2009, s. 69-70).

Wprowadzono do systemu polskiego prawa karnego⁵ (Konarska-Wrzosek, 2009, s. 69-70) bardzo pragmatyczne rozwiązania, które pozwalają rzeczywiście przerwać stosowanie przemocy w rodzinie, czy fizyczne krzywdzenie dziecka, przez fizyczne oddzielenie sprawcy od ofiary i to bez uciekania się do rozwiązań drastycznych w postaci stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego, jakim jest tymczasowe aresztowanie, czy karania w drodze orzekania bezwzględnej kary pozbawienia wolności.

W 1979 roku Szwecja, jako pierwszy kraj na świecie, wprowadziła ścisły zakaz wymierzania dzieciom kar cielesnych. W wyniku tego stwierdzono spadek poparcia społecznego dla stosowania kar cielesnych, a przypadki dzieci zagrożonych złym traktowaniem i przemocą są rozpoznawane szybciej. Odsetek śmierci dzieci na skutek maltretowania jest znikomy. Ponadto wzrosła profilaktyka i wsparcie ze strony organów pomocy społecznej (Durrant, 1999, s. 7-20).

Jednak w niektórych krajach, także europejskich, dzieci są konsekwentnie wykluczane z grona chronionych prawem przed przemocą⁶ (Zygmunt-Hernandez, 2009, s. 41-43), ze względu na swoją niedojrzałość psychospołeczną, jak również fizyczną. A przecież w związku z tym, iż dzieci są bardziej niż dorośli narażone na urazy fizyczne i psychiczne, powinny być szczególnie przez nie chronione. Przypadkiem takiego nadużycia

⁵ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 roku DzU nr 163, poz. 1363, nowelizująca Kodeks karny z 1997 roku i Kodeks postępowania karnego z 1997 roku, oraz Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie DzU nr 180, poz. 1493. Zgodnie z postanowieniami przepisu art. 14 Ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wobec sprawcy przestępstwa popełnionego z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec członka rodziny można zastosować zamiast tymczasowego aresztowania (jeżeli zachodzą podstawy do zastosowania tego typu środka) – dozór policji, pod warunkiem, że opuści on lokal zajmowany wspólnie z pokrzywdzonym, w terminie określonym przez sąd.

⁶ Takie koncepcje prawne, jak na przykład „umiarkowana kara” (*reasonable chastisement*) czy dopuszczone prawem metody wychowawcze z zastosowaniem przymusu (*lawful correction*), wyrosły na gruncie tradycyjnych przekonań, że dziecko, będące zależne od rodziców, jest ich własnością. Ochrona prawna rodziców lub opiekunów stosujących kary fizyczne (jak w przypadku Wielkiej Brytanii tzw. przychylność prawa do „umiarkowanej kary” – *reasonable chastisement defence*) łamie jedną z najważniejszych zasad – zasadę równości wobec prawa, zapisaną w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (*Universal Declaration of Human Rights*) oraz Międzynarodowym Pakcie Praw Obywateli i Politycznych (*International Covenant on Civil and Political Rights*).

był głośny proces ojczyma bijącego swojego pasierba w Wielkiej Brytanii⁷ (Europejski Trybunał Praw Człowieka, 1998), czy skarga siedmiu szwedzkich rodziców przeciwko Szwecji, którzy twierdzili, że zakaz stosowania kar fizycznych wobec dzieci wprowadzony w Szwecji w 1979 roku, naruszył prawo do poszanowania życia rodzinnego i wolności wyznania (Europejska Komisja Praw Człowieka 1982).

Rada Europy⁸ (Zygmunt-Hernandez, 2009, s. 40-60) jednoznacznie potępiła stosowanie kar fizycznych wobec dzieci i wzywa swoje państwa członkowskie, by przeciwdziałały wszelkiej przemocy wobec dzieci i uznały, że dzieci, podobnie jak dorośli, posiadają fundamentalne prawo do ochrony przed przemocą. Wszyscy mieszkańcy krajów Rady Europy mają zagwarantowane wszystkie prawa zawarte w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, włącznie z prawem do bycia wolnym od tortur oraz poniżającego zachowania i karania.

W sumie 193 państwa, w tym wszystkie państwa członkowskie Rady Europy, zobowiązały się respektować Konwencję o Prawach Dziecka Organizacji Narodów Zjednoczonych. Konwencja ta zawiera obowiązek ochrony dzieci przed wszelkimi formami przemocy fizycznej i psychicznej w ramach sprawowania opieki przez rodziców i inne osoby (art. 19). Jej organ monitorujący, Komitet Praw Dziecka, konsekwentnie interpretuje Konwencję jako wymagającą wyeliminowania wszelkich form kar cielesnych. W wyniku badania sprawozdań państw-stron Konwencji, Komitet Praw Dziecka systematycznie zalecał wprowadzenie wyraźnego zakazu w prawie, połączonego ze zwiększaniem świadomości i edukacją społeczeństwa. W czerwcu 2006 roku Komitet przyjął ogólny komentarz na temat prawa dzieci do ochrony przed karami cielesnymi oraz innymi okrutnymi i poniżającymi formami karania⁹ (Komitet Praw Dziecka ONZ, 2006, s. 3-21).

Organizacja Narodów Zjednoczonych apeluje, aby „żadna przemoc wobec dzieci nie była usprawiedliwiona i że każdej przemocy wobec dzieci można zapobiec” (Studium

⁷ Europejski Trybunał Praw Człowieka zakwestionował koncepcję „rozsądnego” karcenia dzieci przez rodziców. We wrześniu 1998 roku Trybunał jednogłośnie uznał, że karanie cielesne młodego angielskiego chłopca przez jego ojczyma było karaniem poniżającym, niezgodnym z art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Oskarżenie ojczyma w brytyjskim sądzie upadło na tej podstawie, że karanie stanowiło „rozsądne karcenie”. Europejski Trybunał uznał, iż rząd Wielkiej Brytanii naruszył prawo, ponieważ prawo krajowe zezwalając na „rozsądne karcenie”, nie zapewniało dzieciom odpowiedniej ochrony, w tym „skutecznego odstraszenia”. Trybunał zasądził zapłatę przez Wielką Brytanię 10 000 funtów zadośćuczynienia na rzecz chłopca, który był wielokrotnie bity ogrodową konewką.

⁸ Rekomendacje Rady Europy dotyczące przeciwdziałania przemocy wobec dzieci: Rekomendacja 561/1969 o ochronie małoletnich przed złym traktowaniem z 30 września 1969 r.; Rekomendacja nr R (79) 17 Komitetu Ministrów RE dotycząca ochrony dzieci przed złym traktowaniem z 13 września 1979 r.; Rekomendacja nr R (85) 4 Komitetu Ministrów RE w sprawie przemocy w rodzinie z 26 marca 1985 r.; Rekomendacja nr R (90) 2 Komitetu Ministrów RE w sprawie środków dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie z 15 stycznia 1990 r.; Rekomendacja nr R (91) 9 Komitetu Ministrów RE w sprawie środków nadzwyczajnych w sprawach rodzinnych z 9 września 1991 r.; Rekomendacja R(93) 2 Komitetu Ministrów RE w sprawie społeczno-medycznych aspektów wykorzystywania dzieci z 22 marca 1993 r.; Rekomendacja R(2006) 19 Komitetu Ministrów RE w sprawie pozytywnego rodzicielstwa z 13 grudnia 2006 r.

⁹ Komitet podkreśla, że piętnowanie powszechnej akceptacji, czy tolerancji dla kar cielesnych wobec dzieci i eliminowanie ich w rodzinach, szkołach i innych miejscach to nie tylko obowiązek państw członkowskich wynikający z Konwencji. To również zasadnicza strategia redukcji wszelkich form przemocy w społeczeństwie i zapobiegania jej. Jest oczywiste, że praktyka stosowania kar cielesnych bezpośrednio koliduje z równymi i niezbywalnymi prawami dzieci do poszanowania ich godności ludzkiej i integralności fizycznej. Wyjątkowy fakt bycia dzieckiem, dziecka początkowa, zależna od innych faza rozwoju, jego unikalny potencjał ludzki, jak również jego bezbronność, wszystko to wymaga raczej większej niż mniejszej ochrony przed wszelkimi formami przemocy.

Organizacji Narodów Zjednoczonych na temat przemocy wobec dzieci, 2016). ONZ zauważa, że przemoc wobec dzieci istnieje w każdym kraju na świecie, bez względu na kulturę, status społeczny, edukację, dochód, czy pochodzenie etniczne: „w każdym regionie, pomimo sprzeczności wobec obowiązku przestrzegania praw człowieka i potrzeb rozwojowych dzieci, przemoc wobec dzieci jest społecznie akceptowana, często legalna i autoryzowana przez państwo. Studium jest punktem zwrotnym – końcem usprawiedliwiania przez dorosłych przemocy wobec dzieci, czy to akceptowanej jako „tradycja”, czy charakteryzowanej jako „dyscyplinowanie”. Nie może być żadnego kompromisu w eliminowaniu przemocy wobec dzieci. Specyfika dzieci – ich potencjał i bezbronność, ich zależność od dorosłych – nakazuje by miały większą, a nie mniejszą, ochronę przed przemocą (Studium Organizacji Narodów Zjednoczonych na temat przemocy wobec dzieci, 2016). Raport ONZ zaleca zakazanie wszelkich form przemocy wobec dzieci w rodzinie i we wszystkich innych okolicznościach, w tym wszelkich kar cielesnych i innych okrutnych, nieludzkich, czy poniżających form karania.

Orzecznictwo Europejskiego Komitetu Praw Społecznych, monitorującego stosowanie Europejskiej Karty Społecznej i Zrewidowanej Europejskiej Karty Społecznej, wymaga od wszystkich państw członkowskich zakazania wszelkich form kar cielesnych i innego upokarzającego traktowania i karania dzieci oraz nakazuje promowanie innych, dynamicznych środków administracyjnych i edukacyjnych, służących uznawaniu i urzeczywistnianiu prawa dzieci do ochrony (Rada Europy, 2001, s. 26).

Wśród międzynarodowych dokumentów dotyczących ochrony przed nieludzkim, poniżającym traktowaniem lub karaniem znajdują się (Zygmunt-Hernandez, 2009, s. 40-60):

- Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, ratyfikowana przez Polskę w 1993 r., opublikowana w Dz U z 1993 r., nr 61, poz. 284, art. 3: „Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu albo poniżającemu traktowaniu, albo karaniu (obywatelom państw, które ratyfikowały konwencje i protokół IX, przysługuje prawo złożenia skargi do Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, po wyczerpaniu możliwości dochodzenia swoich praw w kraju)”.
- Europejska Konwencja o Zapobieganiu Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu, sporządzona w Strasburgu w dniu 26 listopada 1987 r., ratyfikowana przez Polskę w 1995 r. (Dz U z 2000 r., nr 1, poz. 261–262).
- Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych – art. 7: „Nikt nie może być poddany torturom, ani okrutnemu, nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu ani karaniu”. Polska ratyfikowała Pakt w 1977 r., a w 1991 r. protokół fakultatywny, dający możliwość składania indywidualnej skargi na państwo do Komitetu Praw Człowieka ONZ.
- Konwencja o Prawach Dziecka, ratyfikowana w 1991 r. (Dz U nr 120, poz. 526 ze zm.), art. 19, 37.

Zakończenie

Analiza badań dokonana w niniejszym artykule ukazuje zależność między akceptacją stosowania kar fizycznych a prawnym przyzwoleniem na jej stosowanie. Akceptacja kar cielesnych przekłada się na złą praktykę rodzicielską. Mając na uwadze skalę zjawiska stosowania kar fizycznych istnieje pilna potrzeba stanowczego przeciwdziałania temu poprzez wprowadzanie odpowiednich regulacji prawnych, zwiększanie wiedzy o ich uwarunkowaniach i konsekwencjach wśród rodziców, nauczycieli oraz zmianę polityki państwa.

Ponieważ, że społeczne postawy wobec fizycznego karcenia dzieci są spolaryzowane, bicie dzieci dla znacznej części opinii społecznej jest ciągle dopuszczalną, skuteczną i polecaną metodą wychowawczą. Analiza badań i literatury pokazuje, że zdecydowana większość rodziców przyznaje się do stosowania różnych form przemocy fizycznej wobec swoich dzieci. Najczęściej są to klapsy i inne formy fizycznego karcenia dziecka. Niewłaściwe zachowania rodziców wobec dziecka, które choć często ranią, zastraszają, niszczą więź pomiędzy rodzicem a dzieckiem, są jednocześnie społecznie akceptowane i usprawiedliwiane.

Polacy coraz częściej dostrzegają problem stosowania kar fizycznych wobec dzieci. Równocześnie zmniejsza się odsetek osób stosujących najpopularniejsze w Polsce kary cielesne, czyli dawanie dziecku klapsa oraz silne bicie ręką¹⁰. Odsetek rodziców, którzy przyznali, że w rezultacie wymierzonej przez nich kary u dziecka powstały ślady na ciele, utrzymuje się na relatywnie niskim poziomie, należy jednak liczyć się z jego niedoszacowaniem, spowodowanym niechęcią do ujawniania tego typu zachowań (Makaruk, 2013, s. 51).

Problem stosowania kar cielesnych w wychowaniu wydaje się obszarem, który nadal wymaga intensywnych, wielodyscyplinarnych studiów. Albowiem, jak wskazują badania, dzieci bite doświadczają negatywnych, poważnych konsekwencji. Dlatego nie można pozwolić, aby kary te praktykowane były powszechnie przy jednoczesnej aprobacie społecznej.

Na zakończenie należy wskazać najważniejsze wyzwania związane z kształtowaniem świadomości społecznej, dotyczącej stosowania kar fizycznych. Nadal potrzebne są szerokie działania edukacyjne, uświadamiające konsekwencje stosowania kar fizycznych w wychowaniu. Ukazywanie, że kary fizyczne: są naruszeniem prawa dzieci do poszanowania ich fizycznej integralności, godności ludzkiej; mogą zagrażać prawu dzieci do edukacji, rozwoju, zdrowia, a nawet prawu do życia; uczą dzieci, że przemoc to dopuszczalna i właściwa strategia rozwiązywania konfliktów; mogą spowodować u dzieci poważne szkody fizyczne i psychiczne; są nieskutecznym środkiem dyscyplinującym.

Potrzebne są szerokie działania edukujące rodziców w zakresie np. stosowania metod wychowania, uczenia pozytywnych sposobów poprawiania i dyscyplinowania dzieci,

¹⁰ Prawdopodobnie jest to skutkiem wprowadzonego w 2010 roku prawnego zakazu stosowania kar fizycznych, a także dyskusji w mediach oraz kampanii społecznych zwiększających świadomość Polaków na temat szkodliwości tego rodzaju metod wychowawczych.

stosowania takich metod wychowania, które są konstruktywne dla rozwoju dzieci i przyczyniają się do budowania więzi opartych na zaufaniu, podmiotowości dziecka i wzajemnym szacunku.

Literatura

- Aronfreed J. (1969): *The concept of internalization*. W: *Handbook of socialization theory and research*. W: Goslin D. (red.), 345-370, Rand McNally, Chicago.
- Baumrind D. (1997): *Necessary distinctions*. „Psychological Inquiry”, 8, 176-229.
- Baumrind D., Larzelere R., Cowan Ph. (2002): *Ordinary physical punishment: Is it harmful? Comment of Gershoff*. „Psychological Bulletin”, 128, 580-589.
- Claparede E. (2006): *Wychowanie funkcjonalne*. Tłum. M. Ziemińska, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Council of Europe (2007): *Eliminating corporal punishment. A human rights imperative for Europe's Children*. Belgium.
- Daro D. (1988): *Confronting Child Abuse: Research for Effective Design*. The Free Press, New York.
- Dewey J. (1972): *Demokracja i wychowanie. Wprowadzenie do filozofii wychowania*. Tłum. Z. Doroszowa, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław.
- Durrant J. (1999): *Evaluating the success of Sweden's corporal punishment ban*. „Child Abuse & Neglect”, 5, 7-20.
- Durrant J. (2005): *Corporal punishment: prevalence, predictors and implications for child behavior and development*. W: *Eliminating Corporal Punishment: The way forward to constructive child discipline*, Hart S. (red.), 49-90, UNESCO Publishing.
- Eamon, M. K. (2001): *Antecedents and socio-emotional consequences of physical punishment on children in two-parent families*. „Child Abuse and Neglect”, 71, 218-226.
- Eron L. (1996): *Response: Research and public policy*. „Pediatrics”, 98(4), 821-823.
- Europejska Komisja Praw Człowieka, *Siedmiu obywateli szwedzkich przeciwko Szwecji*. Decyzja z 13 maja 1982.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka (1998): *A przeciwko Wielkiej Brytanii*. www.echr.coe.int/echr/ (dostęp: 12.04.2014).
- Fluderska G., Sajkowska M. (2003): *Kary fizyczne w dzieciństwie – retrospekcje dorosłych Polaków*. „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, 2(3), 72-87.
- Gershoff E. (2002): *Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: a meta-analytic and theoretical review*. „Psychological Bulletin”, 128, 539-579.
- Gil D. (1970): *Violence Against Children*. Harvard University Press, Massachusetts.
- Good J. A. (1999): *Shame, images of God and the cycle of violence in adults who experienced childhood corporal punishment*. University Press of America, Lanham.
- Hindelang M. (1973): *Causes of delinquency: A partial replication and extension*. „Social Problems”, 20(4), 471-487.
- Hirschi T. (1969): *Causes of delinquency*. University of California Press, Berkeley.
- Hyman I. (1990): *Reading, Writing, and the Hickory Stick: The appalling story of physical and psychological abuse in American schools*. Lexington Books, Boston.
- Jarosz E. (2013): *Polacy wobec bicia dzieci. Raport z badań*. Rzecznik Praw Dziecka, Warszawa.
- Kempe R., Kempe H. (1981): *Child Abuse*. University Press, Harvard.
- Kerscheneiter G. (1970): *Pojęcie szkoły pracy. Podstawowy aksjomat procesu kształcenia*. Tłum. B. Nawroczyński, Zakład Narodowy imienia Ossolińskich, Wrocław.
- Key E. (1928): *Stulecie dziecka*. Tłum. I. Moszczeńska, Nasza Księgarnia, Warszawa.
- Komitet Praw Dziecka ONZ (2006): *Ogólny Komentarz Nr 8*.
- Konarska-Wrzosek V. (2009): *Prawny zakaz stosowania kar fizycznych wobec dzieci – regulacje krajów europejskich i stan prawny obowiązujący w Polsce*. „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, 3(28), 61-70.
- Kwaśny A., Trąbińska-Haduch M. (2009): *Zamiast klapsa - jak z miłością i szacunkiem wyznaczyć dziecku granice – scenariusz zajęć z rodzicami*. „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, 3(28), 109-110.
- Larzelere R. (1993): *Response to Oosterhuis – empirically justified uses of spanking: toward a discriminating view of corporal punishment*. „Journal of Psychology and Theology”, 21, 142-147.

- Makaruk K. (2013): *Postawy Polaków wobec kar fizycznych a ich stosowanie w praktyce rodzicielskiej*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, 12(4), 40-53.
- McCord J. (1996): *Unintended consequences of punishment*. „Pediatrics”, 98(4), 832-834.
- Montessori M. (2005): *Domy dziecięce. Metoda pedagogii naukowej stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Newell P. (2003): *Stosowanie kar fizycznych wobec dzieci a ochrona praw człowieka*. „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, nr 2(3), 33-44.
- Paolucci E. O., Violato C. (2004): *A meta-analysis of the published research on the affective, cognitive, and behavioral effects of corporal punishment*. „The Journal of Psychology”, 138(3), 197-221.
- Piekarska A. (1983): *Agresywne wychowanie - analiza psychologiczna*. „Psychologia Wychowawcza”, 3, 301-316.
- Piekarska A. (1984a): *Przemoc w rodzinie: socjo-psychologiczne uwarunkowania i zakres zjawiska*. „Psychologia Wychowawcza”, 1, 44-54.
- Piekarska A. (1984b): *Uwarunkowania, rozmiary i skutki zjawiska przemocy wobec dziecka. Przegląd ważniejszych współczesnych badań w polskiej literaturze przedmiotu*. „Psychologia Wychowawcza”, 3, 301-310.
- Piekarska A. (2000): *School Stress, Teachers' Abusive Behaviours, and Children's Coping Strategies*. „The International Journal of Child Abuse and Neglect”, 11, 1443-1449.
- Rada Europy, *Europejski Komitet Praw Społecznych, Ogólna Obserwacja dotycząca art. 7*, paragraf 10 i 17, Konkluzje XV-2, tom 1.
- Rankin, J., Kern R. (1994): *Parental attachments and delinquency*. „Criminology”, 32(4), 495-515.
- Rekomendacja nr R (79) 17 Komitetu Ministrów RE dotycząca ochrony dzieci przed złym traktowaniem z 13 września 1979.
- Rekomendacja nr R (85) 4 Komitetu Ministrów RE w sprawie przemocy w rodzinie z 26 marca 1985.
- Rekomendacja nr R (90) 2 Komitetu Ministrów RE w sprawie środków dotyczących przeciwdziałania przemocy w rodzinie z 15 stycznia 1990.
- Rekomendacja nr R (91) 9 Komitetu Ministrów RE w sprawie środków nadzwyczajnych w sprawach rodzinnych z 9 września 1991.
- Rekomendacja R(2006) 19 Komitetu Ministrów RE w sprawie pozytywnego rodzicielstwa z 13 grudnia 2006.
- Rekomendacja R(93) 2 Komitetu Ministrów RE w sprawie społeczno-medycznych aspektów wykorzystywania dzieci z 22 marca 1993.
- Rekomendacje Rady Europy dotyczące przeciwdziałania przemocy wobec dzieci: Rekomendacja 561/1969 o ochronie małoletnich przed złym traktowaniem z 30 września 1969.
- Sajkowska M., Zmarzlik J. (2009): *Bicie dzieci. Postawy i doświadczenia dorosłych Polaków*. „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, 3(28), 87-102.
- Sajkowska M. (2009): *Myslałam, że mi serce pęknie - refleksje rodziców stosujących kary fizyczne wobec dzieci*. „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, 3(28), 103-108.
- Sitarz O. (2004): *Ochrona praw dziecka w polskim prawie karnym na tle postanowień Konwencji o prawach dziecka*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Sprawozdanie niezależnego eksperta powołanego do przeprowadzenia *Studium Organizacji Narodów Zjednoczonych na temat przemocy wobec dzieci*: Wstęp, paragraf 1. www.violencestudy.org/IMG/pdf/English.pdf (dostęp: 15.-5.2016).
- Steinmetz S., Straus M. A. (1973): *Violence in the Family*. Dodd Mead Comp. Inc., New York.
- Straus M. A. (1994): *Beating the devil out of them: Corporal punishment in American families*. Lexington Books, New York.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie DzU nr 180, poz. 1493.
- Wiatrowski, M., Anderson K. (1987): *The dimensionality of the social bond*. „Journal of Quantitative Criminology”, 3(1), 65-81.
- Wojtasik L., Gajewska D. (2009): *Kampanie społeczne przeciwko karaniu fizycznemu dzieci*. „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, 3(28), 130-142.
- Zygmunt-Hernandez K. (2009): *Międzynarodowe regulacje dotyczące stosowania kar fizycznych wobec dzieci*. „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka”, 3(28), 41-43.

Uwarunkowania i konsekwencje przemocy fizycznej, stosowanej jako metoda wychowania

Artykuł ukazuje uwarunkowania i konsekwencje stosowania kar fizycznych w wychowaniu dzieci. W pierwszej części artykułu przedstawiono pojęcie i rodzaje kar fizycznych. Druga część to analiza postaw rodziców i skali stosowania kar fizycznych w wychowaniu. W części trzeciej dokonano analizy powodów i konsekwencji stosowania kar fizycznych. Ostatnia część to charakterystyka regulacji prawnych dotyczących stosowania kar fizycznych i przemocy wobec dziecka. Artykuł prezentuje wyniki ważniejszych prac badawczych i debat konceptualnych, dotyczących opisu, analizy i wyjaśniania problemu stosowania kar fizycznych w wychowaniu.

Słowa kluczowe: wychowanie, kara fizyczna, postawy rodziców.

Conditions and consequences of physical violence used as a method of conducting

This article shows the determinants and consequences of the use of physical punishment in the upbringing of children. The first part of the article presents the concept and the types of physical punishment. The second part is an analysis of parents' attitudes and the scale of physical punishment in education. The third part analyzes the reasons and consequences of using physical punishment. The last part is a description of the laws governing the use of physical punishment and violence against a child. The article presents the results of major research and conceptual debates on the description, analysis, and explanation of the problem of the use of physical punishment in education.

Keywords: education, physical punishment, attitudes of parents.